

Mátraverebély-Szentkút története az írott források tükrében

Szerkesztette: Siptár Dániel

Mátraverebély-Szentkút
2022

A kötet kiadója: Fons Sacer (belső egyházi jogi személy)
Felelős kiadó: Orosz Lóránt OFM

ISBN 978-615-01-4758-1

A kötet tanulmányainak alapjául szolgáló kutatást és konferenciát támogatta az Interreg V-A Szlovákia–Magyarország Együttműködési Program (SKHU/1601/1.1/060) A háttérterület ferences kulturális örökségi helyszíneinek turisztikai célú fejlesztése a két rendtartomány együttműködése által (MONUMENTIS).

A kötet a Kísfaludy2030 Turisztikai Fejlesztő Nonprofit Zrt. Mátraverebély-Szentkút Nemzeti Kegyhely Turisztikai fejlesztése c. projektjének (ET-2020-02-117) támogatásával jelent meg a Kísfaludy Turisztikai Fejlesztési Program keretében.

Szerzők: Faragó Dávid, Fáy Zoltán, Maczák Ibolya, Molnár Antal, Siptár Dániel,
Soós Viktor Attila, Tengely Adrienn, Terdik Szilveszter, Vass Erika

A szlovák nyelvű összefoglalót fordította: Pilecky Marcell
Az angol nyelvű rezümét fordította: Siptár Dániel

A borítón található kép: VI. Pius szentkúti búcsúengedélyének (1782) magyar fordítása,
Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár, Res. Mátraverebély-Szentkút (VI. 18.)

Tördelés és borító: Máté István

Nyomda: Kódex Könyvgyártó Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

TARTALOM

Szerkesztői előszó	7
Előszó (Molnár Antal)	9
FARAGÓ DÁVID, <i>Mátraverebély-Szentkút Nemzeti Kegyhely történetének középkori előzményei</i>	13
SIPTÁR DÁNIEL, <i>Verebélyről Szentkútra – A szentkúti kegyhely kora újkori története</i>	35
FÁY ZOLTÁN, <i>Betyárok, pandúrok, zarándokok – Szentkút a 19. században</i>	65
TENGELY ADRIENN, <i>A szentkúti kegyhely története a 20. század első felében</i>	79
SOÓS VIKTOR ATTILA, <i>Mátraverebély-Szentkút a 20. század második felében (1945–1989)</i>	101
TERDIK SZILVESZTER, <i>A mátraverebély-szentkúti remeteség és zarándoktemplom a 18. században – Művészettörténeti problémák, megoldási kísérletek</i>	133
MACZÁK IBOLYA, <i>Mátraverebély-Szentkút a szépirodalomban</i>	155
VASS ERIKA, <i>A mátraverebély-szentkúti búcsújárás</i>	175
Függelék	199
<i>Mátraverebély-Szentkút, Revidované dejiny pútnického miesta</i>	217
Bibliográfia	257
A kötet szerzői	279
Képmelléklet	281

FARAGÓ DÁVID

MÁTRAVEREBÉLY-SZENTKÚT NEMZETI KEGYHELY TÖRTÉNETÉNEK KÖZÉPKORI ELŐZMÉNYEI

Bevezetés

A ma az ország egyik legfőbb zarándokhelyének számító Mátraverebély-Szentkút Nemzeti Kegyhely történelme iránt a Horthy-korszakban élnékült meg az érdeklődés, amikor a tudatos fejlesztéspolitikának köszönhetően a helyszín országos jelentőségű zarándokcélpontra vált.¹ A kegyhelyet a két világháború közti kutatók nemcsak a középkori Magyar Királyság, hanem Európa legjelentősebb búcsújáróhelyei között tartották számon, ami mára széles körben elterjedt nézetté vált.² A kegyhely középkori történetéről vélelmezett jelentősége ellenére azonban csak kevés forrás maradt fent korunkra, a kutatók lényegében a történeti szempontból kétes megbízhatóságú adatokat tartalmazó Szent László legendára, egy 1331-ben kelt oklevélre, a Verebélynek 1398-ban adományozott éves vásártartási engedélyre, a település 14. század végén felépített új plébániatemplomára, illetve az 1400-ban annak adott búcsútartási engedélyre alapozták megállapításaikat. A vizsgálatba bevonzható források szélesebb kontextusának, valamint a belőlük levont következtetéseknek az újabb gazdaság-, társadalom-, jog-, település- és köztörténeti kutatásokkal történő összevetésének fényében azonban a kegyhely középkori jelentőségéről kialakított képet újra kell értékelni.

Célom, hogy az eddig ismert és a kutatásba újonnan bevont források kritikai vizsgálata, ezek szélesebb kontextusának, valamint a Mátraverebély múltjában meghatározó szerepet betöltő Verebélyi család³ történetének a feltárása, illetve a témához kapcsolódó legfrissebb medievisztikai szakirodalom felhasználása révén

¹ Erre ld. Tengely Adriennek a kötetben megjelent tanulmányát.

² Pl: <https://szentkut.hu/kegyhelytortenet/> (A letöltés ideje: 2021.01.09.); <http://www.magyar-kurir.hu/hirek/matraverebely-szentkuti-kegyhely-toertenete/> (A letöltés ideje: 2021.01.09.); <http://mariaut.hu/tart-index-1217-1/MatraverebelySzentkut> (A letöltés ideje: 2021.01.09.); <https://mno.hu/panoramakepek/matraverebely-szentkut-eszak-magyarorszag-legnepszrub-kegyhelye-1072087> (A letöltés ideje: 2021.01.09.)

³ A családfát ld. a jelen tanulmány mellékletében. Az I. táblán a család azon tagjai szerepelnek, akiknek a kapcsolata Verebélyi Péterrel nem állapítható meg, A II. táblán feltüntetett családtagokra vonatkozó forrásokat a *Verebély felvirágoztatója: Verebélyi Péter* című alfejezet lábjegyzeteiben gyűjtöttem össze. Vö. NAGY, 1907. 120., ENGEL, 2001a. Verebélyi (Verebi)

meghatározom Verebélynek a középkori Magyar Királyság településhierarchiájában elfoglalt helyét, valamint Nagyboldogasszony-napi búcsújának jelentőségét. Igyekszem emellett a falu földesurának, Verebélyi Péternek a település fejlesztésében betöltött szerepét és a mögötte megbúvó motivációját feltárni. A tanulmányban először röviden áttekintem a település, a kegyhely, illetve a plébániatemplom középkori jelentőségét hangsúlyozó, elsőre valóban koherensnek és meggyőzőnek tűnő korábbi kutatási eredményeket, majd az 1331. évi oklevelet, az 1398. évi éves vásártartási engedélyt és az 1400. évi búcsúengedélyt vizsgálom meg részletesen, végül pedig Verebélyi Péter családját és életútját ismertetem.

Az ezredfordulón a hívek növekvő érdeklődését kielégítendő két ferences szerző, Palkó Julián, valamint Orbán Márk a korábbi szakirodalom megállapításait átvéve tekintette át a kegyhely történetét. Jól használható, olvasmányos stílusban papírra vetett összefoglalójuk szerint Mátraverebély-Szentkút története 1091–1092-ig vezethető vissza, amikor a kunok ellen harcoló I. (Szent) László király (1077–1095) lovának patája alatt forrás fakadt,⁴ majd Szűz Mária első megjelenését és egy néma pásztorfiú gyógyulását követően Verebély jelentős kegyhellyé vált, ahol 1210 körül építették az első, 1258-ban már búcsúengedéllyel rendelkező plébániatemplomot. Az 1331. évi oklevél alapján évről-évre sok zarándok kereste fel a templomot Nagyboldogasszony ünnepén. A nagyszámú zarándoknak köszönhetően a falu kiemelkedett a környék települései közül, mezővárossá fejlődött, sőt jelentősége a szabad királyi városokéval vetekedett, mivel Luxemburgi Zsigmond (1387–1437) 1398-ban már a szabad királyi városokhoz hasonló kiváltságot, illetve háromnapos éves vásártartási engedélyt adományozott a településnek. Verebély fejlettségét, valamint a helyi búcsú népszerűségét a falu a földesura, Verebélyi Péter által a 14. század végén építtetett új, gótikus stílusú plébániatemplom is bizonyítja, amely 1400-ban IX. Bonifác pápától (1389–1404) a legjelentősebb európai zarándokhelyekéhez hasonló búcsútartási engedélyt kapott.⁵

⁴ Szent László vízfakasztását Temesvári Pelbárt említi először egy 1512-ben kiadott prédikációjában, mégpedig Erdéllyel kapcsolatban. LUKÁCSI, 2018. 55. Ld. még Maczák Ibolya tanulmányát a jelen kötetben.

⁵ A korábbi szakirodalmat is összefoglalva ld. PALKÓ–ORBÁN, 2000. 10–24.

Verebély korai története és az 1331. évi oklevél

Verebély⁶ homályba vesző korai története a kunok ellen harcoló Szent László király legendája alapján a 11. század végéig vezethető vissza, a legenda történeti értéke azonban igencsak kétséges.⁷ A település első ismert birtokosa a jómódú Verébi Zakariás fia Henc ispán (*comes*)⁸ volt, aki 1227-ben hetvenöt márka finom ezüstért kiváltotta Ampod fia Dénes nádortól (1227–1228)⁹ a Náson pap meggyilkolása miatt a Záh nembeli felesége rokonaitól elkobzott harkányi¹⁰ birtokrészt.¹¹ Az oklevél tanúsága szerint a Harkánnyal szomszéd birtokos Henc ispán családja már ekkor birtokosa volt Verebélynek. A „Verébi-forrást” elsőként egy 1290. évi oklevélben említették „Hidegkút-forrással” együtt,¹² az oklevélben meghatározott terület bizonyára a mai Szentkúttal azonosítható.¹³

A két világháború közti kutatók az 1331. évi oklevél alapján úgy vélték, hogy a falu első, Árpád-kori plébániatemplomát Henc ispán építtette 1210 körül, a régészeti és művészettörténeti kutatások azonban mára egyértelműen bizonyították, hogy a falunak a tatárjárás során (1241–1242) elpusztult plébániatemplomát a 12. század végén emelték, majd a 13. század végén építettek újjá.¹⁴ A plébániatemplom első név szerint ismert papja Demeter volt, aki 1332-ben Nógrád megye plébániáinak átlagos évi két márka bevételével szemben¹⁵ évente öt márka bevételre számíthatott, ami mögött a plébániatemplom címünnepének napján spontán módon kialakult búcsújárást, illetve az ahhoz kapcsolódó vásárt sejtethetjük. A megyei átlaghoz képest tekintélyes bevétele alapján érthető, hogy 1331-ben Verébi Illés fia Konrád fia Miklós miért igyekezett kegyúri jogát fenntartani a plébániatemplomban, amelyből Verebélyi Péter nagypapa, Verebélyi János, illetve rokonai

⁶ A középkori oklevelekben a település neve elsősorban *Wereb/Vereb* alakban szerepel, a tanulmányban azonban az egyértelműség miatt a Verebély alakot alkalmazom. A falunak egy 1350. évi oklevélből Vizslásveréb (*Vizslasvereb*), egy 1362. évi oklevélből pedig Kisveréb (*Kysvereb*) névváltozata is ismert. 1350: AkO XXXIV. 555. sz., 1362: AkO XLVIII. 855. sz.

⁷ A Magyar Királyságba 1091–1092-ben betörő kun seregek fő csapásiránya Verebélytől délebbre, a Duna-Tisza között, valamint Erdélyben és a Duna mellett, Orsova környékén húzódott. KOVÁCS, 2014. 225–231.

⁸ 13. századi adatok alapján a *comes* cím illette meg az úri nemzetségek, majd általában a nemesi nemzetségeknek a fejét is, a cím ilyen értelmű használata az Anjou-kor elején szűnt meg. KRISTÓ, 1994. 290.

⁹ ZSOLDOS, 2011. 18.

¹⁰ Ma Sósartyán, Nógrád megye. GYÖRFFY I–IV. IV. 249.

¹¹ SZÓCS, 2012. 28. sz., TÓTH, 2020. 119–121.

¹² TÓTH, 2020. 174–175.

¹³ GYÖRFFY I–IV. IV. 319.

¹⁴ CZEGLÉDY–KOPPÁNY, 1969. 34–35., 41–46.

¹⁵ GYÖRFFY I–IV. III. 223.

igyekeztek őt kiszorítani.¹⁶ A közös felmenőtől (*protavus*)¹⁷ leszármazó Verebélyi János és Konrád fia Miklós rokonsági foka ismeretlen, ahogy az is, hogy valóban Verébi Zakariás fia Henc volt-e a közös dédapjuk.¹⁸

Az 1331. évi oklevél érzékletes leírása szerint a Nagyboldogasszony ünnepnapján a verebélyi templomhoz igyekvő, a falu körüli mezőn letáborozó zarándokok sokasága hat év alatt igen jelentős, húsz ezüstmárkányi kárt okozott a mezőt birtokló Konrád fia Miklósnak. A Verebélyi János és rokonai hatalmaskodása miatt kiállított oklevelet azonban a falu spontán kialakult búcsújának története szempontjából erős fenntartással kell kezelni, mivel Konrád fia Miklós jelentősen felnagyíthatta a zarándokok által a tulajdonában lévő mezőkben okozott kár nagyságát panasza alátámasztása érdekében. Az oklevél alapján tehát a zarándokok számára való bármiféle következtetés módszertanilag kifogásolható.

A Konrád fia Miklós, valamint Verebélyi Péter felmenői között több évtizedig húzódó viszálykodás az uralkodó egy 1327. évi oklevele alapján még 1318 körül kezdődhetett, mivel ez az oklevél ekkor elrendelte, hogy a váci káptalan Verebélyi Péter nagybátyjai, valamint Konrád fia Tamás fia számára írja át az 1318-ban elveszett okleveleiket.¹⁹ 1329-ben Konrád fia Tamás²⁰ eltiltotta (Egyházas)verébi János fia Tamást és Hencet, valamint hozzátartozóikat a verébi birtok használatától és jövedelmeitől,²¹ 1334-ben Verebélyi Domonkos szigetfői főesperes pedig azt a vallomást tette az óbudai káptalan előtt, hogy még 1318-ban Konrád fia Miklós megtámadta verébi birtokát és megölte egy szolgáját.²² A viszály kirobbanásának az okát sűrű homály fedi, azonban nem kizárt, hogy kapcsolatba hozható a falu spontán kialakult búcsúja és vására biztosította bevételekkel, illetve a plébániatemplom 14. század eleji átalakításával.²³ A Konrád leszármazottjaival folytatott pereskedést Verebélyi Péter is folytatta, miután 1366-ban nem részletezett okok miatt eltiltotta Tótverébi Konrád fia Miklós fia Györgyöt és Harkányi Miklós fia Jánost Veréb birtokától, valamint varjújölgyi birtokrészétől.²⁴

¹⁶ AkO XV. 412. sz.

¹⁷ A bizonytalan jelentésű *protavus* szó dédapát, vagy más fokú férfi felmenőt is jelölhet. FÜGEDI, 1980. 361–371.

¹⁸ Nagy Iván az azonos predikatívum alapján úgy vélte, hogy Konrád apja Illés is Verébi Zakariás fia volt, ami forrásokkal nem igazolható. NAGY, 1907. 120.

¹⁹ Az uralkodói mandátum külön kiemeli Verebély birtokát. AkO XI. 523. sz.

²⁰ 1341-ben fivérével, Miklóssal elzalogosította öt évre öt márka bécsi széles dénárért a harkányi öröklött birtokrészét Lénárt fia Domonkos fia Domonkosnak és lányainak. AkO XXV. 5. sz.

²¹ AkO XIII. 514. sz.

²² AkO XVIII. 542. sz.

²³ A templom északi oldalához egy sekrestyét, a déli oldalhoz pedig vélelmezhetően egy osszáriumot építettek. CZEGLÉDY–KOPPÁNY, 1969. 44.

²⁴ AkO L. 651. sz.

Az 1398. évi vásártartási engedély

Zsigmond király 1398. május 12-én kelt oklevelében Verebélyi Péter mesternek, a lippai sókamarak ispánjának a kérésére és hűségére tekintettel Veréb nevű falujának éves vásártartási engedélyt (sokadalmat) adományozott augusztus 15-re, Nagyboldogasszony napjára,²⁵ valamint az azt megelőző és követő napra a környező vásárok sérelme nélkül a királyság többi városának a vásáraihoz hasonló szabadságokkal.²⁶ A plébániatemplom címünnepének napján azonban valószínűleg már korábban is tartottak – feltehetően – spontán módon kialakult vásárokat a faluban,²⁷ amit közvetett adatok is alátámasztanak. Az 1331. évi oklevélben a mezőn táborot verő, összefoglalóan csak zarándokoknak nevezett „tömeget” ugyanis bizonyára nemcsak az elnyerhető búcsú, hanem az árucserre kedvező lehetősége is a faluba vonzotta Nagyboldogasszony napjára. Ennél egyértelműbb egy 1348. évi oklevél, amely szerint augusztus 15-én Csetneki Péter nógrádi alispán (1348–1350)²⁸ egy – feltehetően a tömeg és vásár nyújtotta kedvező feltételeket kihasználó – tolvajt fogott el a faluban.²⁹

A sokadalmat mint Verebély fejlettségének, illetve közvetve a kegyhely népszerűségének fokmérőjét azonban fenntartással kell kezelni, miután a Zsigmond király által bőkezűen osztogatott éves vásártartási engedélyeket számos jelentéktelen település is elnyerte,³⁰ uralkodása első felében (1387–1410) a király 28 településnek adományozott hasonló kiváltságot.³¹ Az éves vásártartási engedélyek Zsigmond-kori „leértékelődése” csak akkor válik még feltűnőbbé, ha figyelembe vesszük, hogy az Anjou-korból mindösszesen 19 darab hasonló engedélyt ismerünk, illetve további három sokadalomról van még tudomásunk, az azt elnyerő települések pedig már korábban is rendelkeztek valamilyen fokú kiváltsággal és önkormányzatisággal.³²

Érdemes az 1398. évi oklevél szövegét is alaposabban górcső alá venni. Ennek alapján a település minden évben háromnapos, augusztus 14–16-ig tartó vásárt tarthatott, amely első pillantásra jelentős sokadalomnak tűnik. Ezt a véleményt

²⁵ A középkorban a vásárokat a gazdasági élet ritmusához igazítva, gyakran egy-egy ünnepnaphoz kötötték. TRINGLI, 2010. 1316.; SZENDE, 2017. 240.

²⁶ MNL OL DL 8316. (ZsO I. 5317. sz.)

²⁷ Egyetlen forrás sem támasztja alá, hogy Verebély már az 1340-es években is vásártartási joggal rendelkezett volna. PÁL, 1997. 478.

²⁸ ENGEL, 1996. 157.

²⁹ MNL OL DL 4005. A *Vereb* alak helyett hibás *Veres* alak szerepel: AO V. 223. és azt átvéve: AkO XXXII. 546. sz.

³⁰ TRINGLI, 2010. 1315.; SZENDE, 2017. 243–246.

³¹ ENGEL, 2001b. 211.

³² SZENDE, 2017. 257–260.

azonban revideálni szükséges, ha figyelembe vesszük, hogy az Anjou-kortól kezdve a legjelentősebb kereskedelmi központok általában kéthetes sokadalmakat tarthattak, sőt Sopron Szent Erzsébet-napi vására például négy hétig tartott.³³ A vásárok tényleges ideje azonban ennél rövidebb volt, a Verebélyhez hasonlóan háromnapos éves vásártartási engedéllyel rendelkező településeken a kereskedelem ténylegesen általában csak egyetlen napig folyt.³⁴ Így felmerül a kérdés, hogy a háromnapos időtartam mégis mire vonatkozott? Erre az éves szabad vásár (*forum annuale liberum*) kifejezés adja meg a választ. Ez ugyanis arra utal, hogy a sokadalmat a király védelmét élvezve közelíthették meg a kereskedők,³⁵ tehát elvileg senkinek sem volt joga ahhoz, hogy a vásárra tartók árúját a „represszália” jogát gyakorolva lefoglalja.³⁶ A királyi védelem, ha leszámítjuk a vásár napját, kettő napig, a középkori időszemlélet alapján az előző nap delétől a következő nap deléig tartott, és ebbe az oda-visszatut is bele kell számítani.³⁷ Ha az éjszakai utazás lehetőségét a nagy veszélyek miatt kizárjuk, akkor a verebélyi sokadalom piackörzete fél-, legjobb esetben is egynapi járóföldre, maximum 30 kilométerre terjedt ki, ami inkább a hetipiacok vonzáskörzetének felelt meg a korban.³⁸ Feltehetően az oklevelet kieszközölő Verebélyi Péter is érezte, hogy a település helyzete és nagysága nem indokolja az országos vásártartást, ezért köttette egybe a falu plébániatemplomának búcsúnapját a vásártartással, ami országosan elterjedt gyakorlat volt a késő középkor folyamán.

Az oklevél szerint Verebély az ország más városainak mintájára, azok jogait élvezve tarthatott plébániatemploma védőszentjének ünnepnapján sokadalmat. 1410-ig általános jelenség volt, hogy az éves vásártartási kiváltságot adományozó oklevelekben megemlítették, hogy azt mely más vásárok példájára adták, és ezek a példák többnyire az egymás szinonimájaként használt „Buda” vagy a „szabad királyi városok” voltak. Ez azonban csupán általánosan használt kancelláriai formula volt, amely onnan eredt, hogy éves vásárokat először a szabad királyi városokban tartottak.³⁹ Tehát Verebély esetében sincs semmilyen konkrét, a település esetleges városi rangjára utaló jelentése annak, hogy az ország más városainak mintájára kapott éves vásártartási engedélyt, vagyis hibás az a vélemény, hogy a

³³ SZENDE, 2017. 240.

³⁴ TRINGLI, 2010. 1317.

³⁵ SZENDE, 2017. 231.

³⁶ A „represszália” az önhatalmú jogérvényesítés módja, amellyel anyagi természetű követelés kiegyenlítését kényszerítették ki. A letartóztatás és a lefoglalás nem az adóst és vagyontárgyait érintette, hanem a vele egy közösséghez tartozókat. TRINGLI, 2010. 1326.

³⁷ MÁLYUSZ, 1953. 129–130.

³⁸ KUBINYI, 2000. 34–36.

³⁹ TRINGLI, 2010. 1335–1336.

kegyhely népszerűségének köszönhetően Verebély egyúttal a régió gazdasági és kereskedelmi központjává vált volna.

Az éves vásártartási engedéllyel kapcsolatban felmerül még egy kérdés. Vajon Verebély mezővárosnak tekinthető-e a késő középkorban vagy sem? Az elsősorban jogi szempontokból kiinduló Csánki Dezső az éves vásártartási engedélyt tartva a mezővárosi fejlődés legfőbb kritériumának Verebélyt is a mezővárosok közé sorolta.⁴⁰ A funkcionális szempontú városkutatások azonban mára bizonyították, hogy az éves vásártartási engedéllyel szemben inkább a hetivásár tekinthető a mezővárosiasodás fokmérőjének, mivel annak megléte a városiasodás alapját képező munkamegosztást, gazdasági és társadalmi differenciálódást jobban bizonyítja.⁴¹ Maguk a kortársak sem tekintették mezővárosnak Verebélyt,⁴² miután 1398 után egyetlen egyszer sem minősítették ennek (lat. *oppidum*),⁴³ mindig csak faluként (lat. *possessio*) hivatkoztak rá az oklevelekben.⁴⁴ Verebély fejlődése tehát a 15. században megakadt,⁴⁵ így nem sorolható a királyság valódi mezővárosai közé,⁴⁶ legjobb esetben is csak központi funkciót ellátó falunak tekinthető.⁴⁷ Az éves vásártartási engedély elnyerése leginkább a földesúr, Verebélyi Péter érdekeit szolgálta, aki a helyi

⁴⁰ CSÁNKI, 1890. 93.

⁴¹ A távolsági kereskedőknek és a helyi földbirtokosoknak kedvező országos vásárok hasznát elsősorban a települések birtokosai fölőzték le, ezért is kértek a birtokosok több esetben – ahogy Verebélyi Péter is 1398-ban – országos vásártartási engedélyt birtokaikra. FÜGEDI, 1972. 88–89.

⁴² GULYÁS, 2014. 392.

⁴³ A mezőváros városias kiváltságokat élvező, fallal körül nem vett, többnyire földesúri tulajdonban lévő település volt. A fogalomra, valamint a mezővárosi kutatás historiográfiájára és további lehetőségeire ld. LAKATOS, 2019. 11–17.

⁴⁴ Pl. 1401: MNL OL DL 8672., 1402: MNL OL DL 8775., 1482: MNL OL DL 18 658., 1483: MNL OL DL 19 030., 1484: MNL OL DL 18 944.

⁴⁵ KUBINYI, 1972. 44.

⁴⁶ Éder Katalin Verebélyt Nógrád megye átlagos méretű mezővárosai és mezővárosi jellegű falvai közé sorolta, mivel a Kubinyi András által kidolgozott centrális pontrendszer alapján 7 pontot adott a településnek. 1 p.: a faluból két központi hely érhető el, 1 p.: 5 hallgató 1440 után a bécsi egyetemen, 1 p.: heti piac, 4 p.: háromnapos országos vásár. ÉDER, 2022. 173–174. Kubinyi azonban a pontrendszerét a 15. század végére, 16. század elejére dolgozta ki, így azt a 15. század elejére vonatkozólag fenntartással kell kezelni. MÉSZÁROS, 2009. 94–96. Kubinyi András centrális ismérveit ld. KUBINYI, 2004. 12–16.

⁴⁷ KUBINYI, 2004. 23. Kubinyi centrális ismérvei alapján én magam a településnek mindösszesen 3 pontot adok. 1 p.: középbirtokos birtokigazgatási központja, 1 p.: a faluból két központi hely érhető el, 1 p.: 1440 után hallgatók a bécsi egyetemen. Ahogy fentebb bizonyítottam, 1340-ben a falunak nem volt még hetivására, így arra nem adható pont. Az 1398-ban engedélyezett háromnapos sokadalom véleményem szerint szintén figyelmen kívül hagyható, mert annak megtartásáról 1398 után egyetlen biztos adat sem ismert. Noha 1 pontot adtam a falunak a bécsi egyetem hallgatói után, azonban meg kell jegyezni, hogy az egyetemi matrikulában Verebélyi előnévvel szereplő hallgatókról nem lehet biztosan eldönteni, hogy a Nógrád megyei, vagy esetleg a Nyitra megyei Verebélyről (ma Vrābel, Szlovákia) származtak-e, így ezt a szempontot erős fenntartással kell kezelni.

búcsúval összekapcsolt sokadalommal vélelmezhetően jövedelmeit szerette volna növelni. Verebély valódi mezővárossá fejlődésének komoly akadálya volt a faluval szomszédos Pásztó, amelynek mezővárosiasodására kedvező hatással volt a településen álló és vásártartási engedéllyel is rendelkező ciszterci monostor.⁴⁸ Pásztó közelsége megakadályozta, hogy Verebélynek a mezővárosi fejlődés gazdasági és társadalmi alapjait biztosító saját piackörzete alakuljon ki.

Az 1400. évi búcsúengedély

A szentkúti kegyhely középkori jelentősége mellett érvelők másik fő forrása⁴⁹ a IX. Bonifác pápa által 1400. november 9-én a Nagyboldogasszony-plébániatemplomnak adományozott búcsúengedély.⁵⁰ Ebben az egyházfő az újonnan épült verebélyi templomnak olyan búcsúengedélyt adományozott, mint amilyennel Assisiben az Angyalokról Nevezett Boldogságos Szent Szűz Porciunkula temploma a felszentelésének emléknapján, valamint az aacheni Szent Szűz temploma Szent Margit ünnepén rendelkezett. Továbbá engedélyezte a plébániatemplom rektorának, hogy Mária mennyvételének ünnepén, valamint az azt megelőző három napon tizenkét általa választott gyóntatót alkalmazhasson a zárándokok gyónásának a meghallgatására.⁵¹ Ugyanezen a napon a verebélyi plébániatemplom Mária Magdolna- és Szentháromság-kápolnája, illetve a Krisztus Testének tiszteltére felszentelt leányegyháza szintén búcsúengedélyt kapott a pápától.⁵² A búcsúengedély azonban önmagában még nem bizonyítja minden kétséget kizáróan

⁴⁸ Kubinyi centrális pondrendszere alapján Pásztó 17 ponttal a közepes városfunkciót ellátó mezővárosok közé tartozott, a mezővárosi írásbeliséget is figyelembe véve pedig a településnek 18 pont adható. Pásztó 1407-ben a pokoljáró Tari Lőrinc kérésére kapta meg Zsigmond királytól Buda város kiváltságait, köztük a szabad bíró- és esküdttválasztás jogát is, azonban jogi szempontból sosem tekintették szabad királyi városnak. Mezővárosi hatóságát egy 1417-ben kelt oklevélből ismerjük. KUBINYI, 2000. 80.; KUBINYI, 2004. 25.; GULYÁS, 2014. 396.; LAKATOS, 2019. 482–484.

⁴⁹ A kegyhellyel kapcsolatos irodalomban általánosan elterjedt nézet, hogy a plébániatemplom már 1258-ban is búcsúengedéllyel rendelkezett. Ennek első említése Zadravec István kegyhelyről írt művében található, állítását azonban egyetlen forrás sem támasztja alá. ZADRAVECZ, 1934. 62. Vö. ROZNIK, 1948. 6.

⁵⁰ A búcsú (lat. *indulgentia*) a bűnbánat szentségében már feloldozást nyert bűnért járó, a bűnök megbocsátása után visszamaradt, ideig tartó büntetések eltörlése. MKL II. 59. A búcsú elnyerésének feltételei a római pápa döntéséhez köthetők: az általa kiadott búcsúengedély egy adott helyen az év adott napjain elnyerhető búcsú lehetőségét nyilvánítja ki. Ez a hivatalos engedély a helyszínre irányuló zárándoklatok hivatalos elismerését jelenti az által, hogy a zárándokok számára lelki jutalmat jelöl ki.

⁵¹ Mon. Vat. Hun. I/4. CCCXII. sz.

⁵² Mon. Vat. Hun. I/4. CCCXI. sz.

a kegyhely jelentőségét. A katolikus egyházon belül ugyanis általános jelenség volt, hogy az 1300. évi első szentévtől kezdve egyre több kevésbé jelentős helyi egyház is elnyerte a búcsútartás engedélyét. Az sem számított ritkának, hogy ezek a verebélyi plébániatemplomhoz hasonlóan a híres itáliai bazilikák, vagy pedig az aacheni kegytemplom kiváltságaiban részesültek.⁵³ IX. Bonifác pápa pontifikátusa idején a kisebb egyházaknak adományozott búcsúengedélyek száma tömegessé vált, ami- ben az 1400-ra meghirdetett szentévtnek is meghatározó szerepe volt.⁵⁴ A verebélyi templomnak és leányegyházának, illetve oltárainak adományozott búcsúengedélyek is ebbe a sorba illeszthetők. Ezek jelentőségével minden bizonnyal a jó gazdasági érzékkel rendelkező Verebélyi Péter is tisztában volt, így azok megszerzésével célja vélelmezhetően a lelki javak elnyerésén túl az volt, hogy bevételeit növelendő a lehető legtöbb embert vonzza az új gótikus plébániatemplom Nagyboldogasszony-napi búcsújára, illetve az azzal egybekötött sokadalomra.⁵⁵

A verebélyi búcsúról, valamint a faluban rendezett Nagyboldogasszony-napi vásárról 1400 után mindösszesen egyetlen adatot ismerünk. 1480-ban Sági Jánosnak⁵⁶ a verebélyi búcsúról hazatartó, saját lóval és szekérrrel is rendelkező jómódú törincsi⁵⁷ jobbágját, Emercs/Emrek Mártont és feleségét, valamint fiát⁵⁸ a falutól mintegy egynapi járóföldnyire (25–30 kilométer) Ság és Újfalú határában⁵⁹ Aszúpataki Henc Pál megtámadta és kifosztotta.⁶⁰ Verebély és Törincsi távolsága – noha a középkori úthálózat ismeretének hiányában pontosan nem határozható meg – Ság-Újfalun keresztül mintegy 50 kilométer, vagyis Verebélyt a 15. században a lokális jelentőségű zarándokhelyek közé sorolhatjuk.⁶¹

⁵³ FEDELES, 2015. 90–92.

⁵⁴ 1400-ban a verebélyi plébániatemplomnak, illetve leányegyházának és oltárainak adott engedélyt is beleértve a királyság 74 egyháza kapott búcsúengedélyt. Mon. Vat. Hun. I/4. CCXVIII–CCXIX., CCXXI–CCXXIV., CCXXVII., CCXLI–CCXLIII., CCXLVIII–CCXLIX., CCLII., CCLVII–CCLVIII., CCLXV., CCLXIX–CCLXXI., CCLXXIII., CCLXXV–CCLXXVI., CCLXXIX., CCLXXXIII., CCLXXXVII–CCXCI., CCXCIII., CCXCIV., CCXCVI–CCCIII., CCCV–CCCVII., CCCX–CCCXIV., CCXXIII., CCCXXVI., CCCXXVIII–CCCXXIX., CCCXXXI., CCCXXXIV–CCCXXXVIII., CCCXL–CCCXLII., CCCXLIX–CCCL., CCCLV–CCCLIX., CCCLXI–CCCLXIII., CCCLXV–CCCLXVII. sz.

⁵⁵ Általános jelenség volt a késő középkorban, hogy a földesurak a búcsúengedély megszerzésével igyekeztek településeiket, valamint az ott lévő templomot lokális búcsújáróhellyé fejleszteni. FEDELES, 2015. 96–97.

⁵⁶ NAGY, 1907. 103–104.

⁵⁷ Ma Trenč, Szlovákia.

⁵⁸ A jómódú jobbágycsaládot vélelmezhetően a bűnbocsánat elnyerésének lehetőségén túl a vásár kínálta kereskedelmi lehetőség is az utazás vállalására ösztönözte.

⁵⁹ Ma Ságújfalú, Nógrád megye.

⁶⁰ MNL OL DL 18 945.

⁶¹ CSUKOVITS, 2003. 23–24.

Verebély felvirágoztatója: Verebélyi Péter

Verebély legismertebb középkori birtokosának, Verebélyi Péternek az apja Verebélyi Cenk⁶² János⁶³ fia György,⁶⁴ anyja pedig Lengyendi Márton fia Tamás lánya, Kacsina volt.⁶⁵ György az Anjou-korban befolyásos Lackfi család szolgálatában állhatott, mivel 1348–1349-ben Lack fia István fia László⁶⁶ képviselőjeként lépett fel a László ellen Csetneki Anna által anyja és nagyanyja hitbére, jegyajándéka és leánynegyede ügyében indított perben.⁶⁷ György három testvére azonosítható a forrásokban: Bekus,⁶⁸ Pál váci főesperes (1322–1335) és a váci püspök általános helynöke (1327), különleges királyi káplán (1335),⁶⁹ valamint Domonkos/Doncs szigetfői főesperes, váci kanonok (1325–1342)⁷⁰ és váci prépost (1342–1360/61).⁷¹ A forrásokban először 1366-ban váci kanonokként feltűnő Péter⁷² az 1340-es

⁶² A szó jelentése bizonytalan, talán az eredetileg kutyafajtát jelölő, illetve ifjú, fiatal jelentésű „cenk” névszóból ered. Az Árpád-korban a Cenk név és változatai elterjedtek számítottak. BENKŐ, 1967. 420.; FEHÉRTÓI, 2004. 189. et passim.

⁶³ Feltételezhetően azonos a 13. század végéről ismert Verébi Domonkos fia Jánossal. Ezt támasztja alá, hogy György egyik fiát is Domonkosnak hívták. A középkorban gyakori jelenség volt, hogy a családok bizonyos keresztnevű generációkon átívelő előnyben részesítésével az összetartozásukat fejezték ki. FÜGEDI, 1999. 8–9.; TÓTH, 2020. 176–177. Domonkos fia János azonban nem biztosan azonos azzal a Verébi János mesterrel, akinek a neve egy 1297-ben kelt oklevélben szerepel, mivel utóbbi – ahogy alább ismertetem – azonos lehet Verebélyi Tamás apjával, (Egyházas)verébi Jánossal is. MNL OL DL 89 261. Vö. Szócs, 2020. 269. sz.

⁶⁴ 1327: AkO XI. 523. sz., 1331: AkO XV. 401., 412. sz., 1332: AO II. 599–600., 1344: AkO XXVIII. 807. sz., 1348: AkO XXXIII. 419. sz., 1349: AkO XXXIII. 922. sz., 1356: AkO XL. 526., 673. sz., 1357: AO VI. 565.

⁶⁵ 1371: ZsO IV. 1070. sz., 1373: MNL OL DL 6100., 1374: MNL OL DL 6244., ENGEL, 2001a. Baksa rokonsága, 1. tábla

⁶⁶ A Lackfi családra ld. FARKAS, 2019.

⁶⁷ 1348: AkO XXXIII. 419. sz., 1349: AkO XXXIII. 922. sz.

⁶⁸ 1327: AkO XI. 523. sz., 1328: AkO XII. 229. sz., 1329: AkO XIII. 215. sz.

⁶⁹ 1322: AkO VI. 793. sz., 1325: AkO IX. 244. sz., 1327: AkO XI. 64., 139., 243., 523., 536. sz., 1328: AkO XII. 229. sz., 1329: AkO XIII. 163., 215. sz., 1331: AkO XV. 207., 401., 412., 491–492. sz., 1332: AO II. 599–600. 1335: AkO XIX. 275., 322. sz. Vö. CHOBOT, 1917. 867. 1335 után eltűnik a forrásokból, feltehetően még ugyanebben az évben elhunyt. Nem lehet annak a lehetőségét sem kizárni, hogy azonos Pál szigetfői főesperes, váci kanonokkal (1323), valamint Pál váci őrkanonokkal (1330). 1323: AkO VII. 373. sz., 1330: AkO XIV. 458. sz.

⁷⁰ 1325: AkO IX. 88., 244. sz., 1327: AkO XI. 117., 523., 536. sz., 1328: AkO XII. 229. sz., 1329: AkO XIII. 215. sz., 1330: 458. sz., 1331: uo. 491–492. sz., 1334: AkO XVIII. 542., 545., 563. sz., 1342: AkO XXVI. 352–353., 366–367., 442., 524. sz., 1345: AkO XXIX. 16., 298. sz., 1347: AkO XXXI. 442., 563. sz., 1350: AkO XXXIV. 217. sz., 1351: AkO XXXV. 155., 704. sz., 1353: AkO XXXVII. 691. sz., 1354: AkO XXXVIII. 283. sz., 1359: MNL OL DL 87 346., MNL OL DF 251 735., 1360: MNL OL DL 107 873. 1361 decemberében már Miklós volt a váci prépost (1361–1378). MNL OL DL 5099., C. TÓTH, 2016. 9.

⁷¹ VI. Kelemen pápa (1342–1352) 1342-ben nevezte ki préposttá, tisztsége azonban csak 1345-től adatolható. 1342: AkO XXVI. 352. sz., 1345: AkO XXIX. 16. sz. Vö. CHOBOT, 1917. 730.

⁷² AkO L. 651. sz.

években születhetett. Mindösszesen egyetlen testvére ismert: Benedek.⁷³ Nem egyértelmű, hogy felvette-e az egyházi rendet, vagy csak a kanonoki stallum jövedelmét élvezte, azonban 1373-ban már bizonyosan világi ember volt.⁷⁴ Az, hogy Pétert egyházi pályára szánták, arra utal, hogy a fivérek közül Benedek lehetett az idősebb. A borsodi birtokos⁷⁵ Laki Bekes⁷⁶ fia Jakab lányát, Dorottyát vette feleségül,⁷⁷ akinek a Padovában római jogi doktorátust szerző⁷⁸ János nevű fivére⁷⁹ az erdélyi (gyulafehérvári) Szent Mihály-székeskáptalan prépostja volt (1390–1402).⁸⁰ A házasság révén kiterjedt rokonságra szert tevő Péter így sikeresen erősítette meg helyzetét a régió jómódú középbirtokos nemesi társadalmán belül. Az oklevelekből kilenc⁸¹ gyermeke ismert: András váci kanonok (1399–1402),⁸² Pál, Tamás, Ferenc, Imre, Anna, Margit, Skolasztika⁸³ és Klára.⁸⁴

Péter az Anjou uralkodók kegyét élvező gazdag és befolyásos Szécsényi család⁸⁵ szolgálatában állt, aminek döntő szerepe volt „karrierje” elindulásában. A két család kapcsolata már korábban is feltételezhető. 1328-ban ugyanis Verebélyi János fiai húsz budai márkáért zálogolták Szécsényi Tamás erdélyi vajdának (1321–1342)⁸⁶ a (Kis)megyer⁸⁷ és Géc⁸⁸ falvakban lévő birtokukat.⁸⁹ Péter nagybátyja,

⁷³ 1356: AkO XL. 526. sz., 1357: AO VI. 565.

⁷⁴ 1373: MNL OL DL 6100.

⁷⁵ CSÁNKI, 1890. 181., 188. A családfát ld. ENGEL, 2001a. Baksa rokonsága, 2. tábla.

⁷⁶ Sirokai Miklós familiárisa, borsodi alispán (1345) volt. ENGEL, 1996. 118.

⁷⁷ 1399: MNL OL DF 280 448., 1410: ZsO II/2. 7379. sz.

⁷⁸ HARASZTI SZABÓ–KELÉNYI, 2019. 197–198.

⁷⁹ Életére összefoglalóan ld. TEMESVÁRY, 1918.

⁸⁰ A pápa 1390. január 12-én nevezte ki a székeskáptalan élére, préposti tisztsége azonban már 1389 áprilisától adatolható. C. TÓTH, 2013. 37.; EO V. 1008. sz. János 1425-ben még mindig használta a préposti címet, amikor unokaöccse, Verebélyi Péter fia Pál magára vállalván a terheit százötven újforintért elzálogosította laki birtokát Gagyi László fia Lászlónak. ZsO XII. 1049. sz.

⁸¹ Bár az időrendnek nem mond ellent, de nem az ő gyermeke volt az a Verebélyi Péter fia János, aki esztergomi kanonokként (1418–1421) és a Szent László-oltár igazgatójaként (1418) adatolható. C. TÓTH, 2019. 124., 168.

⁸² 1402. december 17-től a váci székesegyház Szent Miklós-kápolnájának az igazgatója is. 1407. május 10. előtt lemondott kanonoki tisztségéről. 1402: ZsO II/1. 2125. sz., C. TÓTH, 2016. 19.

⁸³ Péter gyermekeit egy 1399-ben kelt oklevélben sorolják fel. MNL OL DF 280 448. Vö. ENGEL, 2001a. Verebélyi (Verebi).

⁸⁴ Klárát egy 1416. évi oklevélben Boldogasszonyházi Péter (al)vajda gyermekei, Pál és Skolasztika testvéreként említik. Az (al)vajda cím használata, valamint a család- és birtoktörténeti adatok alapján egyértelmű, hogy Boldogasszonyházi Péter Verebélyi Péterrel azonos. ZsO V. 2473. sz.

⁸⁵ ENGEL, 2001b. 156–157.

⁸⁶ ENGEL, 1996. 11.

⁸⁷ Ma Nógrádmegyer, Nógrád megye. GYÖRFFY I–IV. IV. 274.

⁸⁸ Ma Magyargéc, Nógrád megye. GYÖRFFY I–IV. IV. 244–245.

⁸⁹ Az oklevelekben a falu neve *Beech* alakban szerepel. 1328: AkO XII. 229. sz., 1329: AkO XIII. 215. sz.

Domonkos ráadásul Szécsényi Tamás fia, Mihály váci püspöksége idején (1345–1362)⁹⁰ a váci káptalan prépostja volt. 1351-ben pedig I. Lajos (1342–1382)⁹¹ többek között Szécsényi Tamás fia, Kónya⁹² közbenjárására kegyelmezett meg (Egyházas)verébi János⁹³ fia Tamásnak.⁹⁴ Verebélyi Péter szolgálataival urai meg lehetek elégedve, mivel 1374-ben Herbordi Miklós borsvai főesperessel és Szúcsi Lack fia Péter fia Benedekkel együtt adományba kapta a néhai Szécsényi Tamás fiaitól, az akkor már egri püspök Mihálytól (1363–1377),⁹⁵ illetve Frank vasi és soproni ispántól (1374–1389),⁹⁶ valamint Szécsényi Kónya bán fiaitól, Miklóstól és Simontól az általuk királyi adományként bírt (Monostor)sápot,⁹⁷ továbbá az ottani Szűz Mária-templom, a templomban lévő Szent István- és Szent Mihály-oltár kegyuraságát,⁹⁸ amelyeket ellentmondás nélkül iktattak a részükre.⁹⁹ Verebélyi – nyilván a Szécsényiek támogatásának köszönhetően – már ekkor jó összeköttetésekkel rendelkezett a királyi udvarban, miután I. Lajos 1381-ben különös kegyének¹⁰⁰ megnyilvánulásaként Horváti Pál zágrábi püspök (1379–1386)¹⁰¹ közbenjárására fiúsította még akkor élő egyetlen lányát, Annát.¹⁰²

⁹⁰ ENGEL, 1996. 75.

⁹¹ AkO XXXV. 72. sz.

⁹² A Szécsényiek családfáját ld. ENGEL, 2001a. Kacsics nem, 4. tábla: Szécsényi.

⁹³ Verébi Zakariás fia Henc fia István fia volt. 1329: AkO XIII. 514. sz. 1295-ből egy Kelemen, 1331-ből pedig egy Péter nevű fivére ismert. 1295: RA II/4. 4007. sz.; TÓTH, 2020. 204–205.; 1331: AkO XV. 412. sz.

⁹⁴ 1329: AkO XIII. 514. sz., 1331: AkO XV. 412. sz., 1351: AkO V. 72. sz.

⁹⁵ ENGEL, 1996. 68.

⁹⁶ ENGEL, 1996. 180., 227.

⁹⁷ Az egykoron Cibakháza mellett fekvő birtok feléről 1420. július 1-jén mondott le örökjogon Verebélyi Péter fia Pál a maga és fia, János nevében Zagyvafői Pető fia Miklós fia Miklós javára a köztük zajló per lezárásaként kötött egyezség részeként. A Verebélyiek igyekeztek megmaradt sápi birtokaikat megvédeni, illetve tovább gyarapítani. 1439-ben Verebélyi János és testvére, Boldizsár tiltakozott az ellen, hogy Hangonyi Péter, László és András részére iktassák az adományba kapott sápi birtokokat. 1441-ben Verebélyi János és Boldizsár, valamint János fia György részére iktatták az I. Ulászlótól adományba nyert sápi birtokokat. 1420: ZsO VII. 1917., 2014., 2161. sz., 1439: MNL OL DL 13 301., 1441: MNL OL DF 251 022., CSÁNKI, 1890. 31.

⁹⁸ MNL OL DF 251 763.

⁹⁹ 1374: MNL OL DF 251 761.

¹⁰⁰ A Lajos király uralma végére ritkává váló fiúsítás rendkívül nagy uralkodói kegynek számított, mert annak révén a lányok egy új nemesi család ősvévé léptek elő, így a hazai szokásjoggal ellentétben lehetővé vált, hogy a rokonság rovására örököljék apjuk birtokait. FÜGEDI, 1999. 181–182.

¹⁰¹ ENGEL, 1996. 79.

¹⁰² 1399-ban már vélhetően halott volt, mivel neve nem szerepel a Péter gyermekeit felsoroló oklevélben. Nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy Péter 1399-ből ismert gyermekei már egy másik asszonnyal kötött házasságából fogantak. 1381: MNL OL DL 6850., 1399: MNL OL DF 280 448.

Zsigmond király hatalomra kerülése után a Szécsényiekhez továbbra is hű Péter egyre fontosabb tisztségeket nyert el urai, Szécsényi Frank és Simon támogatásának köszönhetően, akik tagjai voltak a Kanizsai János esztergomi érsek (1387–1418)¹⁰³ által Zsigmond király uralmának támogatására szervezett főúri csoportosulásnak.¹⁰⁴ 1390-ben már egyike volt a Tari László Sirok várába történő iktatásával megbízott királyi embereknek,¹⁰⁵ 1393-ban Kaplai (Serkei) János országbíró (1392–1395) helyetteseként (*vicecomes*),¹⁰⁶ 1394–1395 között pedig Szécsényi Frank erdélyi vajda (1393–1395) alvajdájaként szolgált.¹⁰⁷ Az erdélyi állapotokat ismerő, kormányzati tapasztalattal is rendelkező, deák (*litteratus*) műveltségű¹⁰⁸ és jó üzleti érzékkel is megáldott, sáfár jelzővel illetett¹⁰⁹ Verebélyit Zsigmond király 1397. november 1-jén nevezte ki az erdélyi és lippai sókamarák ispánjának és bízta meg a sóigazgatás átszervezésével.¹¹⁰ Továbbá 1398. február 9-től – a harmincadispáni titulus megadása nélkül¹¹¹ – megbízta az ország harmincadjövedelmeinek begyűjtésével is.¹¹² Sókamaraispáni tisztségét 1399. január 22-én még bizonyosan viselte,¹¹³ azonban kétséges, hogy valaha is elfoglalta-e harmincad-felügyelői állását, mivel 1398-ban már Kamerer Ulrik volt a bányakamara- és harmincadispán, akit még ugyanebben az évben Nürnbergi Márk követett az utóbbi tisztségben.¹¹⁴ Gazdasági szakértelmét mutatja, hogy sikeresen szervezte meg a tizennégy új sókamarát, valamint alakította át a sókereskedelem rendszerét is, így a sókamaraispáni tisztsége elnyerésekor az uralkodó által a költségek fedezésére kiutaltatott hatezer forint megfizetése nem okozott neki problémát.¹¹⁵ Befolyását bizonyítja, hogy 1398–1399-ben kimutatható relatori tevékenysége alapján¹¹⁶ feltételezhetően a királyi tanácsba is bekerült, sőt pecsétje ott függ Zsigmond királynak az 1402-ben IV. Albert osztrák herceget örökösévé kinevező oklevelén is.¹¹⁷ Az oklevelén található 112 függőpecsét között pe-

¹⁰³ ENGEL, 1996. 64.

¹⁰⁴ MÁLYUSZ, 1984. 24–25.

¹⁰⁵ ORTVAY–PESTY, 1896. 351.

¹⁰⁶ ENGEL, 1996. 9.

¹⁰⁷ ENGEL, 1996. 13.

¹⁰⁸ 1397: WENZEL, 1880. 436–439.

¹⁰⁹ 1398: ZsO I. 5310. sz.

¹¹⁰ DRASKÓCZY, 2004. 285–287.; Soós, 2013–2014. 113.

¹¹¹ PACH, 1999. 270.

¹¹² WENZEL, 1880. 436–439.; Soós, 2013–2014. 117.

¹¹³ ENGEL, 1996. 493.

¹¹⁴ PACH, 1999. 270.; Soós, 2013–2014. 117.

¹¹⁵ MÁLYUSZ, 1984. 33.

¹¹⁶ 1398: ZsO I. 5310. sz., 1399: ZsO I. 5678. sz.

¹¹⁷ „A szalagon: Petrus de wereb waywoda. Természetes színű viasz pecsétfészekben [31X29 mm] nyolcszög alakú, zöldesfekete viaszpecsét [15X13,5 mm]. Mezejében jobbra néző csöbör sisak, hátul takarófoszlányokkal, a sisakdísz jobbra néző madár [veréb]. Gyöngysor és vonalkeret között

csétje az országnagyok pecsétjei után a 79-ik a sorban, vagyis a királyság politikai életét irányító tágabb kör tagja volt.¹¹⁸ Jelentős vagyona is szert tett, amit az általa a névadó birtokán újonnan építtetett gótikus stílusú plébániatemplomon kívül a Budán az előkelő Gall,¹¹⁹ vagyis Olasz utcában¹²⁰ általa bírt házrész is bizonyít.¹²¹ Vallásosságának és családjá megnövekedett tekintélyének bizonyítéka a IX. Bonifác pápa által 1399-ben neki és feleségének engedélyezett szabad gyóntatóválasztás is.¹²²

Péter családjának a birtokai főleg Nógrád megyében feküdtek. A hartyáni birtokrész 1227. évi megszerzése után 1290-ben (Verébi) Simon¹²³ fia Olivér¹²⁴ Chene¹²⁵ fia Jakabbal együtt megvásárolt egy két ekealj nagyságú földterületet nyolc márkáért Olivér vejétől, Jobág fia Sámsontól és Jakab vejétől, Tori Miklós fia Pétertől.¹²⁶ Az erdélyi alvajda nagyapja, Verébi Domonkos fia János tovább bővítette a család birtokállományát. 1290-ben ugyanis Megyeri Mihály fia János örökbe fogadta Verébi Jánost, aki Verébi Simon fia Kelemennel és Egye fia Istvánnal harminc márkáért megvásárolta tőle megyeri birtokrészét.¹²⁷ 1328-ban János fiai a (kis)megyeri és géci birtokaikat Szécsényi Tamásnak zálogolták. Verebélyi Péter családjá ragaszkodott névadó birtokához, a hartyáni birtokrészt azonban többször is zálogba adta Péter apja. 1344-ben öt márka ezüstdénárért zálogosította el három évre Harkányi Balognak mondott Miklós fia Jánosnak.¹²⁸ 1353-ban ismét elzálogosította neki a hartyáni birtokrészt öt ezüstmárkáért, amelyet csak 1356-ban váltott vissza.¹²⁹ Nem sokkal a visszaváltása előtt újra elzálogosította a hartyáni birtokot hat forintért Sándor fia János mesternek öt évre¹³⁰

majuszkulás körirat: + S PETRI FILI GEORGII – Sigillum Petri filii Georgii.” LÓVEI, 2009. 172., 181. (74. sz.)

¹¹⁸ LÓVEI, 2009. 149., 170., 172., 174.

¹¹⁹ Az Olasz utca az Anjou-korban a város legelőkelőbb utcája volt, sok patrícius család élt itt, azonban Zsigmond uralkodásának idején fokozatosan elvesztette népszerűségét, és szerepét a mai Úri utca déli része vette át. MÁLYUSZ, 1984. 173.

¹²⁰ Az Olasz utca a mai Ország utcával azonosítható, Verebélyi Péter háza a mai Ország utca 18. szám alatti portán állt. VÉGH, 1983. 226–227.

¹²¹ 1410: ZsO II/2. 7379. sz.

¹²² Mon. Vat. Hun. I/4. CXXXVI. sz.

¹²³ Nagy Iván ellenőrizhetetlen adata alapján Verébi Illés fia volt. NAGY, 1907. 120.

¹²⁴ Személyére ld. még TÓTH, 2020. 176–177.

¹²⁵ Györffy György szerint *Chenc* (Cenk) volt a helyes névalak, azonban véleményét semmi sem támasztja alá, és a források sem igazolják, hogy Jakab, illetve Verebélyi Péter nagyapja, Cenk János között bármilyen rokonság állt volna fenn. GYÖRFFY I–IV. IV. 318.

¹²⁶ TÓTH, 2020. 174–175.

¹²⁷ TÓTH, 2020. 176–177.

¹²⁸ AkO XXVIII. 807. sz.

¹²⁹ AkO XL. 673. sz.

¹³⁰ 1356: AkO XL. 526. sz.

feltehetően azért, hogy a Miklós fia Jánossal szembeni adósságát törleszteni tudja.¹³¹

A család birtokállományát Péter is sikerrel gyarapította. 1373-ban száz forintért zálogba vette anyja unokatestvérétől, Lengyendi Márton fia István fia György patai főesperes, egri (éneklő)kanonoktól (1367–1382)¹³² a nagybátyja, Lengyendi Márton fia Tamás fia László által Györgynek száz forintért elzálogosított lengyendi és bátonyi¹³³ birtokrészt.¹³⁴ A következő évben¹³⁵ másod-unokatestvérével, Lengyendi Katalin és Fogacsi Pál fiával, Istvánnal együtt iktatták részére ellentmondás nélkül anyja unokatestvérei,¹³⁶ György egri kanonok, valamint Lengyendi Márton fia János fia István esztergomi őrkanonok (1361–1389)¹³⁷ és Imre pálos szerzetes lengyendi és bátonyi birtokait.¹³⁸

Imre pálos szerzetes kilétére érdemes röviden kitérni, mivel – ahogy alább ismertetem – őt a Verebélyi család tagjának feltételezve és rá hivatkozva kialakult a vélemény, miszerint a 14. században már pálos kolostor állt Verebély határában. Engel Pál a Lengyendiek általa rekonstruált leszármazási tábláján két Imre nevű családtagot is feltüntet, az egyiket Kacsina testvéreként, a másikat pedig Márton fia István fiaként, akivel a pálos szerzetes Imrét azonosítja. A problémát¹³⁹ az okozza, hogy a Lengyendi Kacsina és rokonai fiúsításával foglalkozó latin nyelvű oklevelekben¹⁴⁰ csak annyit tüntetnek fel, hogy a Lengyendi-lányok István esztergomi őrkanonok, György egri kanonok és Imre pálos szerzetes *sororjai* voltak. A *soror* szónak a nőtestvér jelentése mellett a késő középkorban ugyanúgy élt általá-

¹³¹ 1357-ben a birtok még mindig Sándor fia János mesternél volt zálogban. AO VI. 564–572.

¹³² Egri vikáriusként működött 1367–1371, illetve 1371–1376, valamint 1376–1380 között. Az egri vikáriusok 14. századi archontológiáját összeállító Farkas Csaba az 1367–1371 között vikárius György egri éneklőkanonokot külön személynek vette, azonban I. Lajos 1371. évi fiúsító oklevele alapján ő is Kacsina rokonával azonosítható. FARKAS, 2021. 219., 221–222., 229., 245. Vö. 1371: ZsO IV. 1070. sz., 1373: MNL OL DL 6100., 1374: MNL OL DL 6244., 1380–1381: ZsO IV. 1070. sz.

¹³³ Ma Bátonyterenye részei, Nógrád megye.

¹³⁴ MNL OL DL 6100.

¹³⁵ 1374: MNL OL DL 6244.

¹³⁶ ENGEL, 2001a. Baksa rokonsága, 1. tábla.

¹³⁷ C. TÓTH, 2019. 45., 125.

¹³⁸ I. Lajos 1371-ben fiúsította Lengyendi Kacsinát unokatestvéreivel, Lengyendi Márton fia István lánya Katalinnal és Lengyendi Márton fia János lánya Ilonával, valamint Lengyendi Márton fia János lánya Baga lányával, Erzsébettel István esztergomi őrkanonok, György egri éneklőkanonok és Imre pálos szerzetes bátonyi és lengyendi birtokaiban. 1371: ZsO IV. 1070. sz., 1374: MNL OL DL 6244.

¹³⁹ Lengyendi Kacsina rokonságát ld. a jelen tanulmány mellékletében. Vö. ENGEL, 2001a. Baksa rokonsága, 1. tábla.

¹⁴⁰ 1371: MNL OL DL 176. (ZsO IV. 1070. sz.), 1374: MNL OL DL 6244.

nosságban a nőrokon jelentése is. A Lengyendi családnak mindösszesen egyetlen Imre nevű tagja adatolható forrásokkal, akinek az apját Jánosnak hívták.¹⁴¹ Imre apja vélelmeshetően Márton fia János lengyendi nemessel volt azonos.¹⁴² Imre pálos szerzetes tehát Lengyendi Márton fia János gyermeke, vagyis Kacsina elsőfokú unokatestvére volt.¹⁴³

Péter a Lengyendi család birtokai zálogolását követően is igyekezett birtokait megőrizni. 1398-ban például a Sági családdal szemben sikerült harkányi birtokát visszaszereznie.¹⁴⁴ Még ugyanezen év augusztusában sógora, Laki János erdélyi prépost és kanonok átengedte Péternek és gyermekeinek a Borsod, Nógrád és Hevesújvár megyékben fekvő birtokait, amelyekre az egykori alvajda a következő év januárjában királyi adományt is kapott.¹⁴⁵

Péter elhunytának időpontja bizonytalan, Nápolyi László 1403. június 29-én még szolgálataira tekintettel megerősítette az oklevelében udvari lovagnak címzett Verebélyit az apjától, II. (Kis) Károlytól (1385–1386) kapott – közelebbről nem ismert – birtokadományában.¹⁴⁶ A (mátra)verebélyi plébániatemplomban található sírlapja felirata alapján még ugyanebben az évben elhunyt.¹⁴⁷ A halála után Nógrád megye, valamint az ország politikai életéből kiszoruló családja anyagilag is meggyengült, amit az is bizonyít, hogy fiai, András és Péter anyjuk, valamint húgaik, Margit és Skolasztika nevében 1410-ben a budai Gall utcában lévő fél házukat

¹⁴¹ 1347: AkO XXXI. 548., 954., 1000. sz., 1348: AkO XXXII. 46. sz.

¹⁴² 1338: AkO XXII. 277. sz., 1342: AkO XXVI. 364. sz.

¹⁴³ Engel Pál családfáján a probléma abból adódik, hogy az általa forrásként megjelölt 1342. és 1347. évi oklevelekben két Jánosról, azaz Lengyendi Márton fia Jánosról, valamint Lengyendi István fia Jánosról – István a család nemzedékrendje alapján minden valószínűség szerint Márton fia volt – van szó, akiket egy személynek vett. ENGEL, 2001a. Baksa rokonsága, 1. tábla. 1342: AkO XXVI. 364. sz., 1347: AkO XXXI. 548., 954., 1000. sz.

¹⁴⁴ ZsO I. 5493. sz.

¹⁴⁵ MNL OL DF 280 448.

¹⁴⁶ ZsO II/1. 2523. sz.

¹⁴⁷ „Verébi Péter sírlapját vörös márványból faragták. Mezejének lapos domborművű díszítése bemetszésekkel tagolt, rézsűsen szűkülő lábazon álló, orrtagos, három karéjban végződő szárú keresztet ábrázol, felette jobbra dőlő háromszögpajzsral. A címerábra a pajzs méretéhez képest aránytalanul kicsiny, csőrében hosszúkás tárgyat tartó, jobbra néző, halmon álló madár [beszélő címer: »veréb«]. A pajzs bal felső sarkán félprofilban ábrázolt csöbörösisak, kendőszerű takaróval. A sisakdísz jobbra néző madár. A gótikus minuszkulás betűtípusú körirat: *hic requiescit [] corpus [] strennui militis mag(ist)ri pet(ri) geo(r)gy oli(m) nice uainode t(ransilvani) fu(n)dato(r)is hui(us) e(cclesie) q(ui) ob(it) in a(nno) d(omini) m^{ooo} c^{cc} c^{cc} iii.* A felirat vége az évszámmal az eredetnél kevésbé gondos kivitelben, utólag készült. A 15. század elején már régiesnek számító keresztetes sírkőábra és a sisaktakaró kendőszerű, még szabdalatlan formája is valamivel korábbi keletkezés mellett szól.” LÓVEL–WEISZ, 2016. 245–246. A templom padlóját és a sírokat 1865-ben bontották fel, a sírokban talált aranyat pedig beolvasztották. CZEGLÉDY–KOPPÁNY, 1969. 34–35.

kétszázötven forintért eladták Albisi Dávidnak.¹⁴⁸ A család szerencsecsillaga lehányatlásának oka vélelmezhetően az volt, hogy Péter a trónkövetelő Nápolyi Lászlót támogatta. Ez utóbbira utal a fentebb említett, Kis Károlytól kapott birtokadományt megerősítő oklevél is.

A plébániatemplom melletti romok

Végezetül röviden szeretnék kitérni a mai mátraverebélyi plébániatemplom mellett álló, részletesen először Mocsáry Antal által ismertetett romok eredetének a kérdésére.¹⁴⁹ A kegyhely és a plébániatemplom történetét a 18. században megíró ciszterci szerzetes Benkovics Mihály véleménye szerint Verebélyen egy, a pásztói ciszterci monostornak alárendelt, 1370 körül épített perjelség állt, a plébániatemplom mellett látható romok pedig ennek a maradványai. Véleményét azzal támasztotta alá, hogy a plébániatemplom kereszt alakja, valamint a Szűz Mária titulus a ciszterciekre jellemző, sőt a templom alapjai teljesen megegyeznek a pásztói templomével. Hivatkozik ezen kívül az egri káptalan 1693. augusztus 25-én tartott tanúkihallgatására is, amely során a megkérdezett húsz tanú¹⁵⁰ egyöntetűen azt vallotta, hogy hallomásból tudják, a Verebélyen élő ciszterci szerzetesek a pásztói monostornak voltak alárendelve, és az ő birtokukban voltak a Keczer Andrásról egy lóért megvásárolt Bátor, Verebély, Lengyeld falvak, valamint Tótveréb puszta. Ráadásul minden év augusztus 15-én Baranya megyéből a búcsúsok hatvan marhát is felhajtottak a verebélyi cisztercieknek, sőt Tótveréb határában még mindig látható az egykoron az ő tulajdonukban lévő három halastó nyoma.¹⁵¹ Benkovicsnak igaza van abban, hogy a ciszterci rendre jellemző a kereszt alakú templom és a Szűz Mária titulus, azonban véleményét fenntartással kell kezelni. Egyetlen korabeli forrás sem bizonyítja ugyanis azt, hogy Verebélyen a középkor folyamán a ciszterci rend bármi módon jelen lett volna, ráadásul a Benkovics által idézett 1693. évi tanúvallatás során kikérdezettek is csak hallomásból tudták úgy, hogy a falu 1544. évi török elfoglalása előtt ciszterci szerzetesek éltek volna a településen.

A másik, széles körben elterjedt vélemény szerint a faluban pálos kolostor állt. Ennek alapja az a néphagyomány, amely szerint a plébániatemplom közelében fekvő legelőt azért hívták a Barátok Szilvásának, mert itt volt a pálosok gyümölcsös kertje.¹⁵² A pálosok jelenlétét hangsúlyozta Zadravec István is, aki szerint a

¹⁴⁸ ZsO II/2. 7379. sz.

¹⁴⁹ A romokat nem próbálta azonosítani. MOCSÁRY, 1826. 299.

¹⁵⁰ Eredetileg negyvenhét tanút hallgattak ki. BÉKEFI, 1898. 555–568. (CLXXXIX. sz.)

¹⁵¹ BENKOVICS, 1735–36. 5r–v.

¹⁵² BOROVSZKY, 1911. 82.

pálos kolostort a plébániatemplom mellett építették fel, a romok tehát ennek a maradványai. Véleménye szerint a rend tagjai már 1231-ben jelen voltak a településen, továbbá ők laktak a falu határában található barlanglakásokban is, sőt a Verebélyi család egy Imre nevű tagja be is lépett a rendbe.¹⁵³ Valóban a pálosok jelenlétére utal Csíki János gyöngyösi gvárdián 1653-ban Skotnicki Alfonz elefánti pálos perjelnek címzett, de Zadravecz által nem ismert levele, amelyben megemlíti, hogy Pásztó és Veresmart mellett Verebélyen is állt a pálosoknak egykoron egy kolostora.¹⁵⁴ Zadravecz véleményét és a levél tartalmát azonban a középkori források nem támasztják alá, ráadásul 1231-ben még a pálos rend nem is létezett, így pálos szerzetesek sem élhettek a faluban. Sőt a Zadravecz által a Verebélyi család tagjának vélt Imre pálos szerzetesről a vele kapcsolatban feltüntetett források ellenőrzése után megállapítható, hogy minden valószínűség szerint Lengyendi Kacsina unokatestvérével, Márton fia János fiával azonos.¹⁵⁵ A ciszterciekéhez hasonlóan tehát a pálosok jelenléte sem igazolható.¹⁵⁶

Felmerül tehát a kérdés, hogy az egykoron a plébániatemplom mellett álló épület mégis milyen funkciót tölthetett be? 14–16. századi analógiák alapján feltételezhető, hogy Verebélyi Péter a plébániatemplom mellett egy, a családja gazdagságát, befolyását és hatalmát reprezentáló udvarházat építtetett.¹⁵⁷ A romok eredetét azonban csak egy alapos régészeti feltárás tudná tisztázni.¹⁵⁸

Összegzés

Verebély legkésőbb a 12. század végén már a jómódú Verebélyi család tulajdonában volt. A régészeti leletek alapján bizonyítható, hogy a tatárjárás során elpusztult 12. századi templomot a 13. század végén építették újjá, amelynek kegyúri jogaiból Verebélyi Péter felmenői sikeresen kiszorították Konrád fia Miklóst és leszármazottjait. A plébániatemplom címünnepének napján (Nagyboldogasszonykor)

¹⁵³ ZADRAVECZ, 1934. 47.

¹⁵⁴ Pontos levéltári jelzet hiányában a levél visszakeresése lehetetlen. BARTFAI SZABÓ, 1938. 115–116.

¹⁵⁵ Mihályi Cézár szerint Verebélyen a középkorban premontrei szerzetesek éltek, azonban az állítását egyetlen forrás sem támasztja alá. MIHÁLYI, 1899. 16.

¹⁵⁶ F. ROMHÁNYI, 2008.

¹⁵⁷ HORVÁTH, 2012. 423. Szentmihályi Mihály a kegyhelyről 1797-ben írt könyvecskéjében határozottan emellett foglalt állást, hogy a plébániatemplom mellett egykoron egy „kastély” állt. SZENTMIHÁLYI, 1797. 17.

¹⁵⁸ II. Ulászló király (1490–1516) 1504-ben egy kő- vagy fakastély építésére adott engedélyt Verebélyi Péter dédunokája, Verebélyi György egykori munkácsi várnagy és beregi ispánnak (1482–1483), az egri püspöki jövedelmek adminisztrátorának (1493), amely a helyi hagyomány szerint a plébániatemplom felett emelkedő dombon állt. NAGY, 1907. 123.; KOPPÁNY, 1999. 242.; Archontológia, 2017. 63.; C. TÓTH, 2017. 52.

spontán zárandoklat, valamint vásár alakult ki, ezeknek köszönhetően a falu plébániatemplomának bevételei a Nógrád megyei átlagnál magasabbak voltak.

A falu tudatos felvirágoztatása a 14. század második felében élt Verebélyi Péterhez köthető, aki műveltségének, a Szécsényi családhoz fűződő kapcsolatainak, illetve gazdasági érzékének köszönhetően jelentős vagyonra és befolyásra tett szert, a spontán kialakuló búcsúra és zárandoklatra építve pedig igyekezett Verebélyt regionális jelentőségű kegyhellyé, gazdasági központtá, valamint családjá méltó rezidenciájává fejleszteni. Ennek első lépése az 1398. évi országos vásártartási engedély elnyerése volt, amelyet Péter feltehetően jövedelmei növelése céljából eszközölt ki az uralkodótól, noha azt névadó birtoka korabeli fejlettsége nem indokolta. A település rezidencia jellegét erősítette a többi Nógrád megyei templom közül kiemelkedő, az alapító és építető végső nyughelyeként is szolgáló új gótikus plébániatemplom, illetve vélemezhetően a plébániatemplomhoz csatlakozó reprezentatív udvarház felépítése is. A Verebély helyi rangját erősítő harmadik lépés az 1400. évi két búcsúengedély kieszközlése volt, amelyek azt voltak hivatottak biztosítani, hogy a lehető legtöbb embert vonzzák a Nagyboldogasszony-napi búcsúra, illetve az azzal egybekötött országos vásárra.¹⁵⁹ Az egykori alvajda családjá békés birtoklását a falu 1401. évi határjárásával,¹⁶⁰ illetve az erről készült oklevél 1402. évi királyi megerősítésével igyekezett biztosítani.¹⁶¹

Péter minden igyekezete ellenére a családi rezidenciává fejleszteni kívánt névadó falva annak gazdasági elmaradottsága, valamint Pásztó közelsége miatt mégsem vált mezővárossá, kegyhellyének és vásárának a vonzáskörzete pedig nem, vagy csak alig lépte át Nógrád megye korabeli határait. A verebélyi kegyhely így a késő középkorban csak egy kisebb régió híveinek búcsújárási lehetőséget biztosító, lokális jelentőségű zárandokhelynek tekinthető. A (mátra)verebélyi templomban örök álmát alvó néhai alvajda erőfeszítései azonban mégsem voltak teljesen hiábavalók, mivel a török kiűzését követően legalább részben a rövid időre feledésbe merült 1400. évi búcsúengedélyek jelentették azt az alapot, amelyen a 18. században már regionális, majd országos jelentőségre szert tevő szentkúti búcsúk megszerveződtek, és amelyen közvetve a mai napig nyugszanak.

¹⁵⁹ A korban általánosan megfigyelhető jelenség, hogy a földbirtokosok igyekeztek tudatosan fejleszteni a rezidenciájukként szolgáló településeket. Jó példa erre a 14. század első felében már a szűkebb környezetéből kiemelkedő, jelentős plébániával és hetipiaccaal is rendelkező Kisvárdá esete Szabolcs vármegyében. 1387-ben a falu birtokosai, a Kisvárdaiak királyi engedéllyel vámot létesíthettek a rezidenciájukként funkcionáló, nevüket is adó településen, amely az 1420-as évek elejére mezővárossá fejlődött. GULYÁS, 2012. 209–214. et passim; LAKATOS, 2019. 384–386.

¹⁶⁰ ZsO II/1. 1310. sz.

¹⁶¹ MNL OL DL 8775.

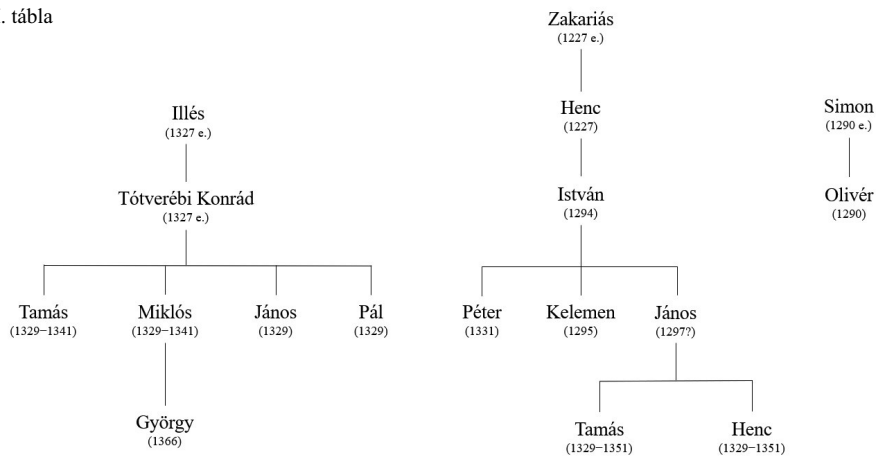

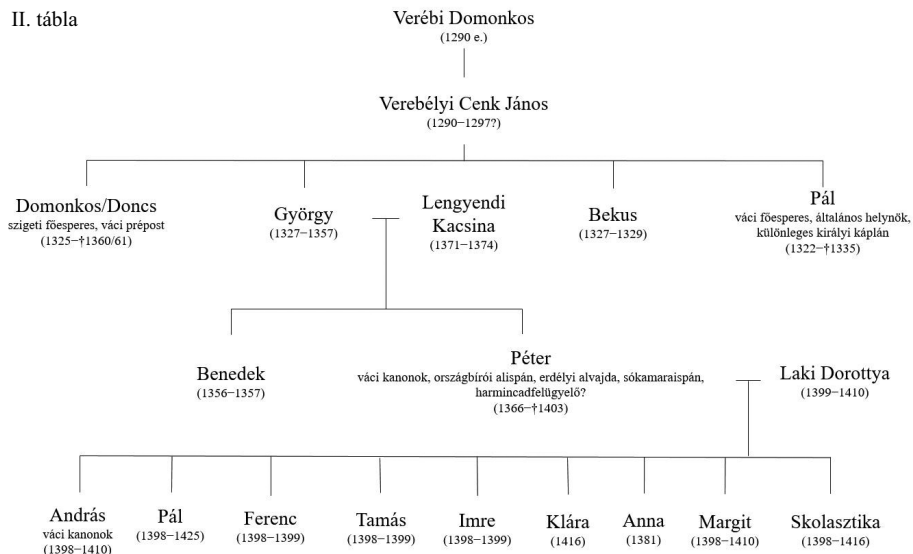
Melléklet*

A Verebélyi család leszármazása a 13–14. században (Faragó Dávid)

I. tábla

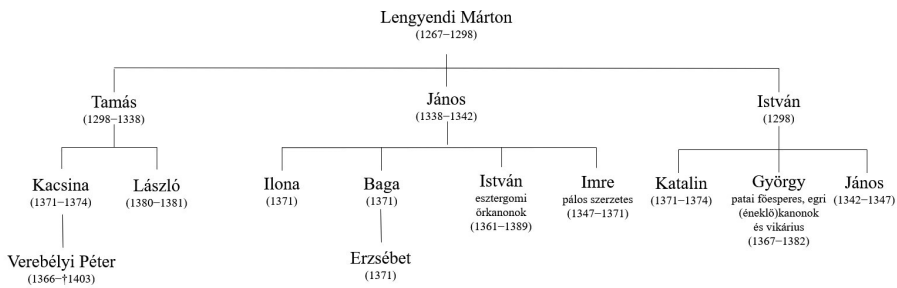

II. tábla

* A családfán az egyes személyek neve alatt feltüntetett évszámok az illető személyek forrásokban való előfordulásának évkörét jelölik.

Lengyendi Kacsina rokonsága (Faragó Dávid)

DÁVID FARAGÓ

MEDIEVAL ANTECEDENTS OF MÁTRAVEREBÉLY-SZENTKÚT NATIONAL SHRINE

Mátraverébély-Szentkút National Shrine is reckoned to be one of the main pilgrimage sites of Hungary nowadays. An academic opinion came up during the Interwar period and have widely spread up to our days, according to which the shrine was one of the most important sanctuaries not only of the Hungarian Kingdom but also of Europe in the Late Medieval Times. This view, however, must be reconsidered in the light of the recently found sources and their context as well as the comparison of the conclusions to be drawn from them to the results of the current medievalistic research.

Namely, it is to be stated that when deliberately developing the settlement Verebély and its shrine in the turn of the 14th and 15th century, the objective of Péter Verebélyi, who had acquired a significant wealth with the support of the Szécsényi Family (landowners of Verebély) and had become a member of the broader circle governing the realm during the early reign of King Sigismund of Luxembourg, was to create a residence adequate to the growing prestige of his family and himself. Based on the spontaneously emerged pilgrimage to the Verebély parish church on the feast of the Assumption he tried to elevate his eponymous domain to be the economic and commercial centre of the small region in the hope of the expected financial benefit via the market privilege granted by the king in 1398. In 1400, he also obtained papal privileges of indulgence to be gained on the mentioned feast at the parish church of the village, that he transformed in gothic

style, as well as at its altars and filial church. By doing so, he testified his intense piety, but also his economic talent by connectig the indulgence and the market.

Verebély did not become a major settlement of the region subsequent to the death of Péter because of its economic underdevelopment. After the expulsion of the Ottomans, however, it was at least in part the actually forgotten 1400 indulgence privileges that underlay the refoundation of the pilgrimage to Szentkút (acquiring regional significance in the 18th century and country-wide later) and that indirectly form the basis of it up to the present days.

